
Mit üzen az Egyesült Államok Függetlenségi Nyilatkozata a XXI. században?

„Magától értetődőnek tartjuk azokat az igazságokat, hogy minden ember egyenlőként teremtett, az embert teremtője olyan elidegeníthetetlen jogokkal ruházta fel, amelyekről le nem mondhat, s ezek közé a jogok közé tartozik a jog az élethez és a szabadsághoz, valamint a jog a boldogságra való törekvése”.¹ Nehéz lenne híresebb idézetet és nagyobb jelentőségű dokumentumot találni az Egyesült Államok, s talán a modernkori világ történetében, mint az 1776. július 4-én kihirdetett Függetlenségi Nyilatkozat. Ez a néhány oldalas szöveg valóban sok szempontból megváltoztatta a világot, hiszen az Észak-Amerikában élő brit telepesek innentől kezdve hivatalosan is amerikaiak és függetlennek tekintették magukat. Az 1775-ben megindult függetlenségi háború kimenetele ekkor még igencsak kérdéses volt, hiszen Nagy-Britannia a világ legerősebb gazdasági és katonai hatalma volt a tizennyolcadik század második felében. De kitarással, jó diplomáciai érzékkel, újfajta harcmóddal és számos kisebb-nagyobb egyéb tényező miatt végül az amerikaiaknak sikerült kivívni függetlenségüket, és az Egyesült Államok megkezdte páratlan sikertörténetét a világ színpadán.

A Függetlenségi Nyilatkozat nem csak az amerikaiak legnagyobb becsben tartott nemzetalkotó irata, s a legnagyobb nemzeti ünnepük július 4-e, de egyben a történészek egyik kedvenc kutatási témája. Noha az általános szakmai vélekedés a Függetlenségi Nyilatkozatban az 1787-es Alkotmány alapelemeinek megjelenését véli felismerni (az egyenlőség, a nemzeti szuverenitás, a demokratikus berendezkedés és a korlátozott kormányzat), *Steve Pincus* újra megvizsgálta a Nyilatkozathoz vezető utat, és új következtetésre jutott.² Szerin-

---

1 Thomas Jefferson, „Függetlenségi Nyilatkozat”, idézi Bödy Pál és Urbán Aladár (szerk): *Szöveggyűjtemény az Amerikai Egyesült Államok történetéhez, 1620–1980*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2001, 112. o.

2 Steve Pincus a Harvard Egyetemen szerzett diplomát 1990-ben, jelenleg a Yale Egyetem történész oktatója, aki elsősorban a XVII. és XVIII. századi Észak-Atlanti-óceán két oldalán található országok történetét kutatja. Számos munka szerzője, amelyek közül kiemelkedik *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650–1668* (Cambridge University Press, 1996) című könyve.

te ugyanis az Alapító Atyák (azok az amerikai politikai vezetők, akik a második Kontinentális Kongresszus tagjai voltak a függetlenségi háború idején) nagyon is a brit birodalom politikai reformszárnyával (a „patrióta Whig”-ekkel) értettek egyet, és észak-amerikai jólétük fennmaradásához ennek a reformpolitikának a megvalósulását remélték, s nem gondolkodtak elszakadásban még a függetlenségi háborút közvetlenül megelőző években sem.

De miben is állt ez az említett reformvonalat? Ennek elsősorban gazdaságpolitikai alapja volt. Az érvrendszer az volt, hogy a fogyasztás a gazdaság felfutásának motorja, s ilyen szempontból az amerikai gyarmatok nagyon fontos szerepet tölthettek be. Ott ugyanis az európai anyaországhoz viszonyítva magasabb volt az életszínvonal, jobban kerestek és éltek az emberek, és pontosan ezért többet is tudtak brit termékekre fordítani, és így járultak hozzá a brit gazdaság és gazdagság növekedéséhez. Számukra a rabszolgaság nem volt gazdaságilag kifizetődő – hisz egy rabszolga nem jelentett komoly vásárló erőt –, s morális alapokon is elleneztek afrikai embertársaik rabszolgasorba való helyezését.

Amikor az 1740-es években ez a fajta gondolkodás hatotta át a brit politikai vezetést, a dolgok jól mentek, és a viszonyok az anyaország és észak-amerikai gyarmatai között kifejezetten jók voltak. De az 1756–63-ig tartó hétéves háború mindent megváltoztatott. Noha Nagy-Britannia győzelmeskedett Franciaország felett, aminek fejében utóbbi kiszorult Észak-Amerikából, és a britek megszerezték többek közt Kanada hatalmas területét, a háború következménye példátlan eladósodás volt. Ennek megszüntetésére, de legalábbis enyhítésére az új politikai stratégiát valló brit vezetés a gyarmatok nagyobb fokú megadóztatását és annak szigorúbb ellenőrzését erőltette. Ez természetesen az amerikai brit lakosoknak ellenére volt: nem annyira maga az adófizetés ténye, hiszen az megszokott és szinte magától értetődő dolog volt – sokkal inkább a véleményük kikérése nélküli döntés saját sorsukról háborította fel őket. Emellett volt még egy szempont, s ez a könyv lényege: a gazdaságpolitikai különbözőség. Az amerikaiak úgy vélekedtek, s a nagy-britanniai „patrióta Whig”-ek is, hogy nem büntető adózással, hanem sokkal inkább az amerikai gyarmatok további felvirágoztatásával lehetne megoldani a problémát. Ugyanis – érveltek az amerikaiak – az egészséges út a megnövekedett amerikai fogyasztás lett volna, ami serkentőleg hat a gyarmatokra irányuló brit kivitel szempontjából, fellendíti a brit kereskedelmet, s így enyhíti a kormány eladósodottságának terheit. Az amerikaiak döntő többsége az 1760-as években, érvel meggyőzően a szerző, nem akart függetlenséget, hiszen a Brit Birodalom virágzásban látták saját prosperitásuk kulcsát is.

Egy rövid időszakot leszámítva, 1765-től megint rosszabbra fordultak a dolgok, s az indiai példa is intő volt az amerikaiak számára, ahol ugyanis a brit megszorító intézkedések sok embert földönfutóvá és menekültté tettek. A britek azonban nem voltak hajlandók belátni a „patrióta Whig” gazdaságpolitikai gondolkodás esetleges előnyeit, ezért az amerikaiak az importálás bezűntetésével és a fogyasztás korlátozásával reagáltak, ami tovább szűkítette a brit bevételeket. Természetesen az ellenérzésnek nemcsak gazdasági bojkott vagy intellektuális megjelenése volt a sajtóban és magánlevelezésekben, hanem voltak másfajta reakciók is, például a híres bostoni teadélután 1773 decemberében, ami viszont újabb büntető lépéseket váltott ki London részéről, s csak tovább mérgezte a rövid időn belül amúgy is megromlott viszonyt. Ez az ördögi kör azután további ellentétet vezetett, majd ahhoz a felismeréshez az amerikaiakban, hogy lépniük kell, méghozzá fegyverhez nyúlva. Az amerikaiak központi támogatást akartak egy diverzifikált gazdasághoz, de mivel ezt az anyaország nem támogatta vagy adta meg, ehhez államot kellett szer(v)ezni, amely kölcsönt tud felvenni, ami pedig a gazdaság fel-futtatásához kell, s – érvel Pincus – ehhez kellett a Függetlenségi Nyilatkozat. És ezt a történelmi dokumentumot elemzi a szerző abból a szempontból, hogy a „patrióta Whig”-felfogás miként érvényesült annak megfogalmazásában. Véleménye szerint ez a politikai csoportosulás a közjót hatékonyan támogató államszervezetben gondolkodott, és csak másodrendű volt a szuverenitás pontos kijelölése. Mindehhez a kereskedelem nagyfokú szerepére és virágzására volt szükség, amihez az új államnak majd kölcsönökre kellett támaszkodni. Egészen a kezdetektől, állítja Pincus, „az ország alapítói olyan kormányt kívántak megalkotni, mely a brit birodalom minden erényét birtokolja, de annak minden bűnös vonása nélkül” (109. o.) Ennek a Függetlenségi Nyilatkozatra olyan hatása volt, hogy az „sok szempontból kevésbé volt az öt fős bizottság munkája, mintsem a nagy-britanniai és amerikai Patrióták generációinak kollektív erőfeszítése” (111. o.)

Pincus könyve több szempontból is fontos. Nem csupán arról van szó, hogy előás egy régi dokumentumot, még ha az a legfontosabb is az Egyesült Államok történetében. A lényeg az új történelmi megközelítés. A Függetlenségi Nyilatkozat kibocsátásának mozgatórugóit a Nagy-Britanniában végbemenő politikai filozófiák és uralkodó kabinetek, és ezeknek az észak-amerikai brit gyarmatok lakosaira gyakorolt hatása alapján vizsgálja. Meglátása újszerű: létezett egy közös politikai platform, melynek középpontjában olyan gazdaságpolitika állt, amely a széles közép réteg felemelkedését szolgálta. Ehhez egy aktív és ezen szellemiségben tevékenykedő központi kormányzat volt szükséges. Amikor London ezt nem tudta, vagy nem akarta

megadni a gyarmatoknak, azok a függetlenségben látták az egyetlen kiutat. A Függetlenségi Nyilatkozat Pincus könyvében elsősorban nem a független államteremtés magasztos kiáltványa, hanem sokkal inkább egy olyan központosított államforma létrehívója, amely ésszerű gazdaságpolitikával a széles tömegek jólétét kívánja elősegíteni – azt a bizonyos „boldogságra való törekvést”.

S az államteremtés szükségessége hozta létre a messziről sem tökéletes első alkotmányt, amely kompromisszumok árán, de megszületett. Viszont pont a számos kompromisszum vezetett ahhoz, hogy az addigi legerősebb központi kormányzattal rendelkező konföderáció nem tudta beváltani a hozzá fűzött reményeket. A majd egy évtizedes agónia vezetett az Egyesült Államok második, ma is hatályos alkotmányához 1787-ben, amely megpróbálta biztosítani mind a még erősebb kormányzati jogköröket, mind a lakosok legnagyobb részének legnagyobb jólétét. A történelmi visszatekintés azt mutatja, jó munkát végeztek. A könyv egyetlen gyenge pontja, hogy többször ismétlésbe bocsátkozik, noha ezt minden bizonnyal az adott pontok fontosságának kiemelése miatt teszi. A mű nem csupán az amerikai történelem iránt érdeklődő olvasókat célozza meg, hanem a tágabb értelemben vett „függetlenségi program”, mint történelmi esemény teoretikusait is.

Steve Pincus, *The Heart of the Declaration. The Founders' Case for an Activist Government* (A Függetlenségi Nyilatkozat lényege. Az államalapítók programja egy aktív kormány érdekében), New Haven and London: Yale University Press, 2016. ix + 207 o.

Peterecz Zoltán